

- утвердження поваги до Конституції України та законодавства, державної символіки, державної мови;
- визнання й забезпечення в реальному житті прав людини, гідності та свободи як правових і соціальних цінностей;
- формуванні соціальної активності особистості – готовності до участі в процесах державотворення, до виконання громадянського й конституційного обов'язку щодо відстоювання національних інтересів й незалежності держави, здатності до спільного життя та співпраці в громадянському суспільстві, здатності до самостійного життєвого вибору та готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до правових та демократичних принципів.

Таким чином, виховання має охоплювати усі сфери життєдіяльності суспільства, насамперед освіту і науку, молодь та сім'ю, культуру, профорієнтацією на військові спеціальності, відновлення та збереження національної пам'яті, краєзнавство, фізкультуру й спорт, цивільну оборону, безпеку тощо. Питання патріотизму та бажання захищати свою державу – вагомі складові національної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навчальний посібник. Київ: Знання, 2008. 408 с.

УДК 372.8:811.161.2

Голуб Ніна Борисівна,

докторка педагогічних наук, професорка,
голова наукова співробітниця відділу
навчання української мови і літератури
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ

ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МОДЕЛЬНІЙ ПРОГРАМІ Й ПІДРУЧНИКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Визнання провідними в українській освіті компетентнісного й особистісно орієнтованого підходів має не лише педагогічне обґрунтування, але

й економічне, психологічне, філософське, дидактичне, аксіологічне тощо. Світ радикально змінюється, і відповідно змінюється система ціннісних орієнтацій у ньому. І якщо раніше поняття цінностей пов'язували здебільшого зі сферою виховання, то нині його розглядають як ключовий елемент усього освітнього механізму. Державні освітні документи (Закон України «Про освіту», Державний стандарт базової середньої освіти, модельні програми) декларують ключові компетентності як новий результативний показник, адже у світі є високий попит на людський ресурс і різні види компетентностей. Природа ж компетентності така, за висновками психологів, що вона може «проявлятися лише в органічній єдності з цінностями людини, тобто за умови глибокого особистісного зацікавлення в певному виді діяльності – чи то вирощуванні дивовижних квітів на дачній ділянці, чи дослідженні чітко визначеної теми в галузі фізики» [5, с. 6].

З огляду на зазначене, по-новому сформульовано освітні цілі, відповідно до яких фокус уваги зосереджено на розвиткові особистості; переглянуто погляди на можливості кожної дитини, бо всі учні можуть стати компетентними, зробивши правильний вибір роду заняття зі спектра можливих; дидактичний інструментарій заточено на сприяння виявленню схильностей та інтересів дитини, важливих для формування ключових компетентностей.

Дж. Равен наголошує на надзвичайній важливості «ціннісного компонента», адже ніхто «не стане витратити сили на прояви ініціативи, якщо ціль, заради якої він працює, не становить для нього великої цінності». На думку вченого, ціннісний компонент об'єднує в собі «схильність аналізувати й цілковито прояснити невиразно усвідомлювані скороминущі відчуття, що свідчать про наявність проблеми чи зародження творчої ідеї; бажання братися за роботу з власної ініціативи і слідкувати за її результатами, щоб підвищити якість праці; здатність справлятися з тривогою, яка виникає, коли людина робить щось у новій для неї сфері, і здатність заручитися підтримкою інших людей для досягнення цілі» [4, с. 31].

Наявність цінностей – обов'язкова передумова реалізації принципу гуманізму, розвитку гуманістичної культури, що є одним з орієнтирів сучасної української освіти. Кожна розвинена чи орієнтована на розвиток країна визначає свій перелік суспільних цінностей.

Важливість ціннісного вектора добре відчутна у вигаданому чи реальному листі директора школи до кожного вчителя, якого він мав намір узяти на роботу. Зміст послання такий: «Шановний учителю! Я пережив концтабір, мої очі бачили те, чого не мала б бачити жодна людина: як учені інженери будують газові камери; як кваліфіковані лікарі труять дітей; як навчені медсестри вбивають немовлят; як випускники вищих навчальних закладів розстрілюють і спалюють дітей та жінок...

А тому я не довіряю освіченості. І прошу Вас: допоможіть учням стати людьми. Ваші зусилля не повинні призвести до появи вчених-потвор, тренуваних психопатів, освічених Ейхманів.

Читання, письмо, арифметика мають сенс лише тоді, коли допомагають нашим дітям стати ЛЮДЯНИШИМИ».

Нинішні події в Україні посилюють вагомість таких слів.

Ідеальними умовами формування шкали цінностей у школярів є узгодження зусиль родини, суспільства і школи. Потужним засобом мають стати види мистецтва. На жаль, кіно чи художня книжка, адресовані підліткам, нерідко розмивають межі добра і зла, видаючи нерозсудливість, безглуздя за якийсь вищий розум, маячню – за відвертість, патологію – за норму, злочин – за подвиг. Надійним засобом протистояння таким викликам і мірилом у «здійсненні життєво важливого вибору є усвідомлена й прийнята система цінностей, що стає мотиватором усіх рішень, важливих життєвих кроків і вчинків школяра» [2, с. 3].

У модельній програмі «Українська мова, 5-6 класи» нової української школи (автори – Н. Голуб, О. Горошкіна) передбачено механізм формування компетентностей. З цією метою оновлено й посилено функції соціокультурної змістової лінії [3]. Авторки програми взяли до уваги класифікацію цінностей,

співвідносно, на їхній погляд, із ключовими компетентностями. У результаті тематичне поле лінії ціннісно й компетентнісно марковане, воно охоплює такі групи цінностей для цієї вікової категорії учнів:

1. Земля (як спільний дім усіх людей планети в умовах цивілізації XXI ст.; жива природа на планеті; проблеми збереження).

2. Людина («мірило всіх речей», абсолютна цінність; ціль і результат освіти; проблеми самоідентифікації, самовираження, самоповаги, уваги й поваги до інших людей; особистість і громадянин; здоров'я, розвиток, емоційний світ людини).

3. Вітчизна (унікальна для кожної людини Батьківщина, дана їй долею, заповідана предками; проблеми захисту; мова як засіб ідентифікації українців; формування громадянина-патріота).

3. Сім'я (первинна ланка суспільства, важливе середовище розвитку дитини, де закладають основи особистості; проблеми чуття родини, родинних обов'язків).

4. Праця (основа людського буття, інновації пов'язані з нею, ставлення до праці; праця і творчість).

5. Знання (результат різноманітної, і насамперед творчої, праці; не самоціль, а засіб самовдосконалення; важливий складник компетентності).

6. Культура (вікове матеріальне й духовне багатство, накопичене багатьма поколіннями; джерело пізнання своєї історії, свого народу; джерело натхнення; проблеми пізнання й збереження).

7. Мир (спокій і злагода між людьми, народами, державами, головна умова існування Землі й людства; проблеми безпеки, гуманного ставлення до всього живого).

Одна з особливостей підручника «Українська мова» для учнів 5 класу нової української школи (автори – Н. Голуб, О. Горошкіна), створеного за модельною програмою цього ж авторського колективу, – це закладена в ньому система цінностей і механізм прийняття й засвоєння їх, що в науці називають інтеріоризацією. Навчальна книжка робить дієвими такі умовні етапи

інтеріоризації: пізнання цінності; переведення ціннісної інформації на індивідуальну мову, мову сприйняття її; активізування цінності у процесі спілкування, під час якого пізнану цінність приймають одразу чи відкладають на перспективу; включення пізнаної цінності в особистісну систему цінностей; поведінкові зміни особистості внаслідок прийняття/відкидання цінності.

Засобами текстів, уміщених у кожному параграфі підручника, авторки переконують учнів 5 класу, що цінністю є все, надане людині природою, – чисте повітря, вода, родючий ґрунт, ріки, озера й моря, ліси, корисні копалини, рослинний і тваринний світ; цінністю є душевний (радість, гордість, щастя, закоханість, задоволення тощо) і фізичний (передусім здоров'я, сила, бадьорість) стан людини; цінністю є Вітчизна, родина, сім'я, що матеріалізується їхніми складниками; ціннісними є знання, інформація, уміння, що роблять людину зрілою, цікавою, розвиненою, гуманною [1].

Ціннісно орієнтованими в підручнику є, зокрема, такі запитання і завдання: Як ви відчуваєте наявність мови у вашому житті? Уявіть своє життя без мови впродовж одного дня (місяця, року). Яким би воно було? Що означає

«піклуватися про мову»? Напишіть есе «А як це – шанувати мову?», «Книжка в моєму житті», «Мій внесок в оздоровлення екосистеми»; Продовжте діалог, допоможіть співрозмовникам порозумітися; Чому здоров'я і здоровий спосіб життя вважають найвищими цінностями? Чи знайома вам ситуація вибору? Чим ви керуєтеся, приймаючи рішення? Укладіть свій план на зиму за такими рубриками: «Я навчуся», «Я дізнаюся», «Я позбудуся» та ін.

Отже, інтеріоризація значно посилює процеси розвитку дитини, формування її як особистості, якій притаманні суспільно й особистісно важливі риси, чесноти; дає змогу усвідомлювати себе громадянами своєї країни, повніше виявляти свої можливості й реалізовувати їх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Голуб Н., Горошкіна О. Українська мова : підручник для 5 класу. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1649-ukrmova-5-klas-golub.html>.

2. Голуб Н. Роль і місце цінностей у навчанні української мови в школі (на матеріалі синтаксису й пунктуації у 8-9 класах). *Українська мова і література в школі*. 2016. № 3. С. 2-6.

3. Українська мова. 5-6 класи: модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти / Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetar.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>.

4. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / пер. с англ. М.: Когито-Центр. 2002. 396 с.

5. Равен Дж. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы. / пер. с англ. Изд. 2-е, испр. М.: Когито-Центр. 2001. 142 с.

УДК 14:327

Городецька Оксана Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри менеджменту і методології
освіти Тернопільського ОКІППО,
м. Тернопіль;

Біла Ольга Ігорівна,
магістр, викладач кафедри менеджменту і
методології освіти Тернопільського
ОКІППО, м. Тернопіль

КАРДИНАЛ ЛЮБОМИР ГУЗАР – МОРАЛЬНИЙ АВТОРИТЕТ І ДУХОВНИЙ ПРОВІДНИК УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Перша чверть ХХІ століття виявилась надзвичайно складним періодом у розвитку людства. Ми переживаємо період швидких і, можливо, безпрецедентних соціальних та економічних змін, і наші усталені способи мислення щодо громадських питань не приносять нам користі. Відновлення рівноваги вимагає від нас нового погляду на життя. Проте, більш за все, ми повинні по-новому замислитись над поняттям свободи. Люди мають глибше поміркувати над тим, що зробити, щоб зберегти майбутнє особистої та політичної свободи [1, с. 66].

Кардинал Любомир Гузар був визначним духовним провідником українського народу. Він спілкувався з людьми не лише як священник, а як філософ та моральний авторитет. До його думки прислухалися політики, можновладці та далекі від релігії люди.